

Telpisko datu digitālā apstrāde Biol2021

Mazliet par ĢIS un TIS

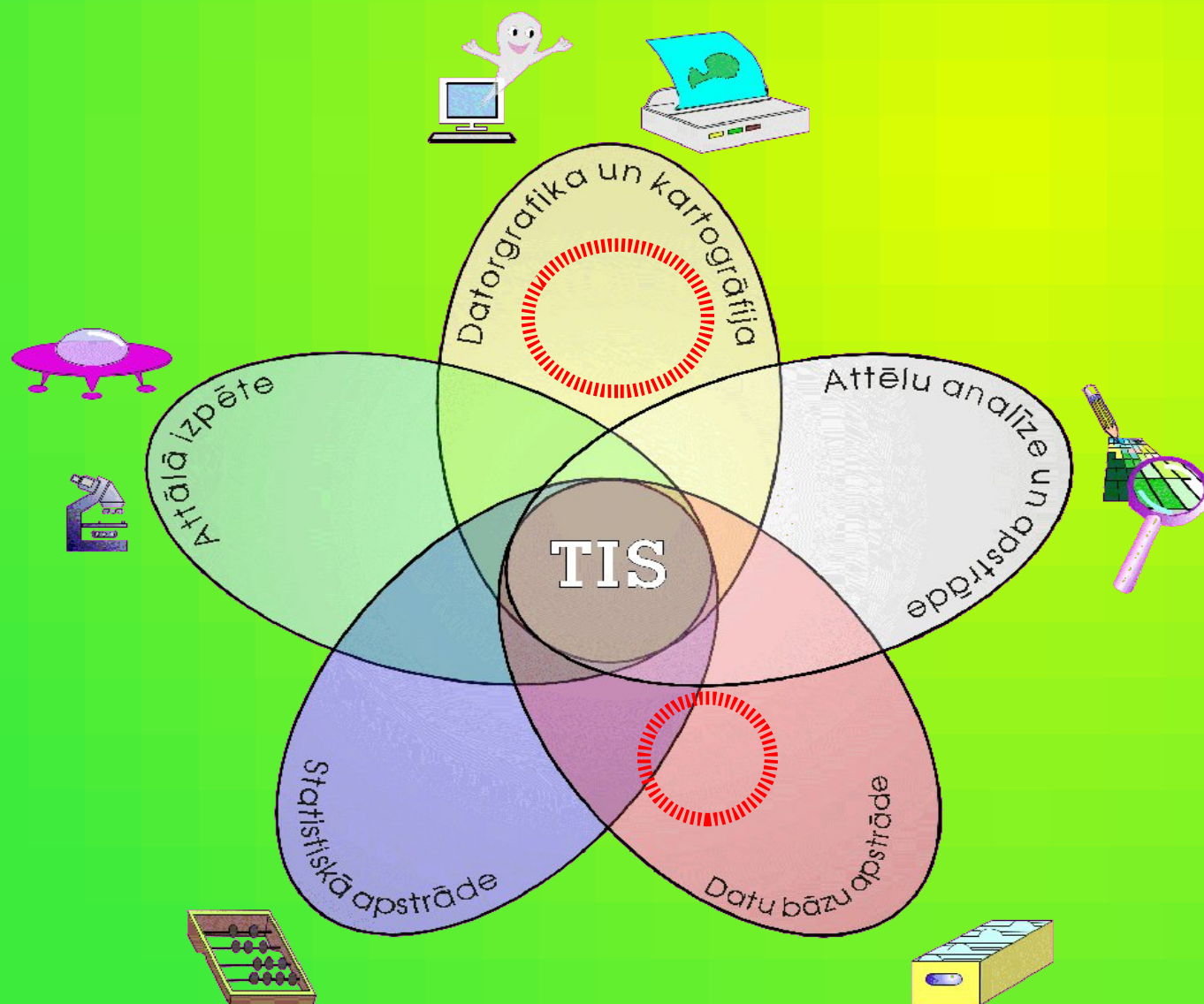
Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

2013. gada 8. februārī

TIS un ĢIS

- Telpiskās informācijas sistēmas (**TIS**) varētu raksturot kā telpā un laikā saistītu datu ieguves, uzglabāšanas un analīzes uzskatāmu sistēmu.
- **ĢIS** (Ģeogrāfiskās informācijas sistēmas) ir TIS, kurā tiek glabāti ģeogrāfiska rakstura dati.
- Šajā kursā tiks aplūkota tikai pāris rīki no plašā rīku klāsta, kuri nepieciešami šādu sistēmu izveidei.

TIS definīcijas grafisks attēlojums

GIS citās valodās

- Angliski – „*Geographical Information System*”
- Amerikā lieto „*Geographic Information System*”
- Krieviski – „*Географические Информационные Системы*”

GIS citās valodās

- Vāciski – „*Geographische Informationssysteme*”
- Ar Franču valodu saistītās zemēs – „*Geomatic*”
- Šo terminu „ģeomātika” izmanto daudzās pasaules augstskolās lai apzīmētu ģeodēziju, kartogrāfiju un zemes pārvaldību.

„Ģeogrāfija”

- Dabas zinātņu (fizioģeogrāfija) un sabiedrisko zinātņu (ekonomiskā un sociālā ģeogrāfija) sistēma, kas pētī Zemes ģeogrāfisko apvalku, dabas un ražošanas teritoriālos kompleksus, vides un cilvēku sabiedrības mijiedarbību (Sileniece G., 1991.).
- Plašāka nozīmē – tā ir mācība par telpisko struktūru apzināšanu.

„Informācija”

- Cilvēkam izmantojamu ziņu (datu) kopums (valodas vārdi, attēli, skaņas, matemātiskie simboli), kas iekodēts kādā materiālā nesējā (Sileniece G., 1991.).

„Informācija”

- Kibernētisku skaidrojumu: „Par datiem uzskata ziņas, kas raksturo objekta stāvokli, ir attēlotas izmantošanai piemērotā veidā, bet konkrētajā situācijā neietekmē saņēmēja rīcību. Turpretī informācija ir ziņas, kas paplašina informācijas saņēmēja redzesloku un ir pamats tā aktīvai darbībai.”(Ilmete Z., 1989.)

„Sistēma”

- Atsevišķu funkcionējošu objektu (elementu) savienojums organiskā veselumā, ko raksturo darbības vienotība (Sileniece G., 1991.).

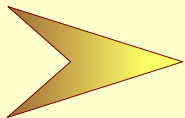
„Informācijas Sistēma”

- Sistēma, kuras ietvaros tiek ievākti dati un pārveidoti lietderīgā, izmantojamā informācijā

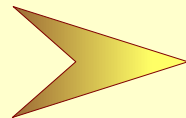
Dati

Informācija

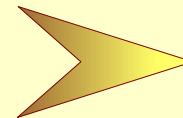
Vākšana

Apstrāde

Uzglabāšana

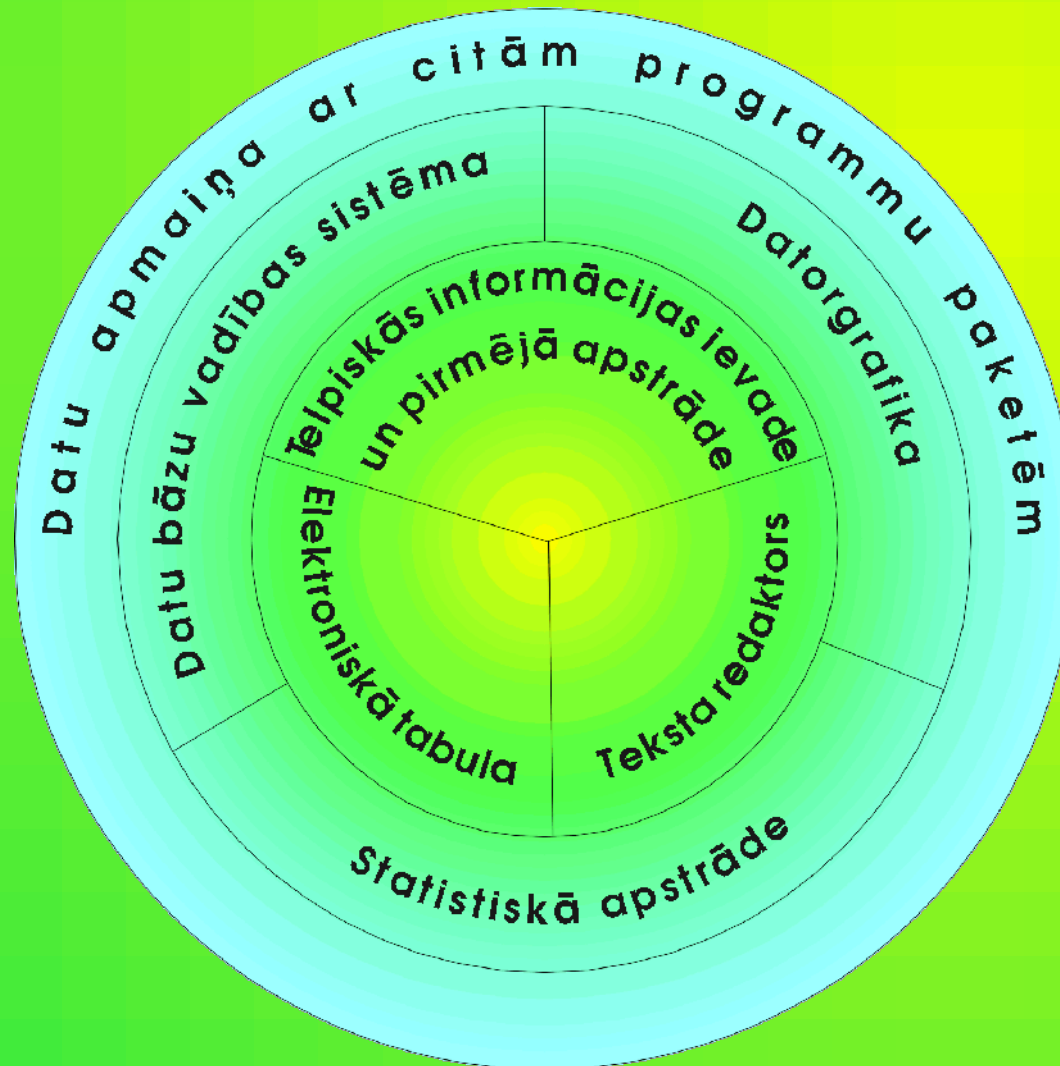
Parādīšana

„Informācijas Sistēma”

- Informācijas sistēmai jābūt labi izveidotam realitātes modelim (Theriault D. G., 1989).
- Viens no rādītājiem, pēc kura var noteikt modeļa kvalitāti, ir iespēja to pielietot dažādās sfērās, neieguldot papildus līdzekļus datu ievadam.

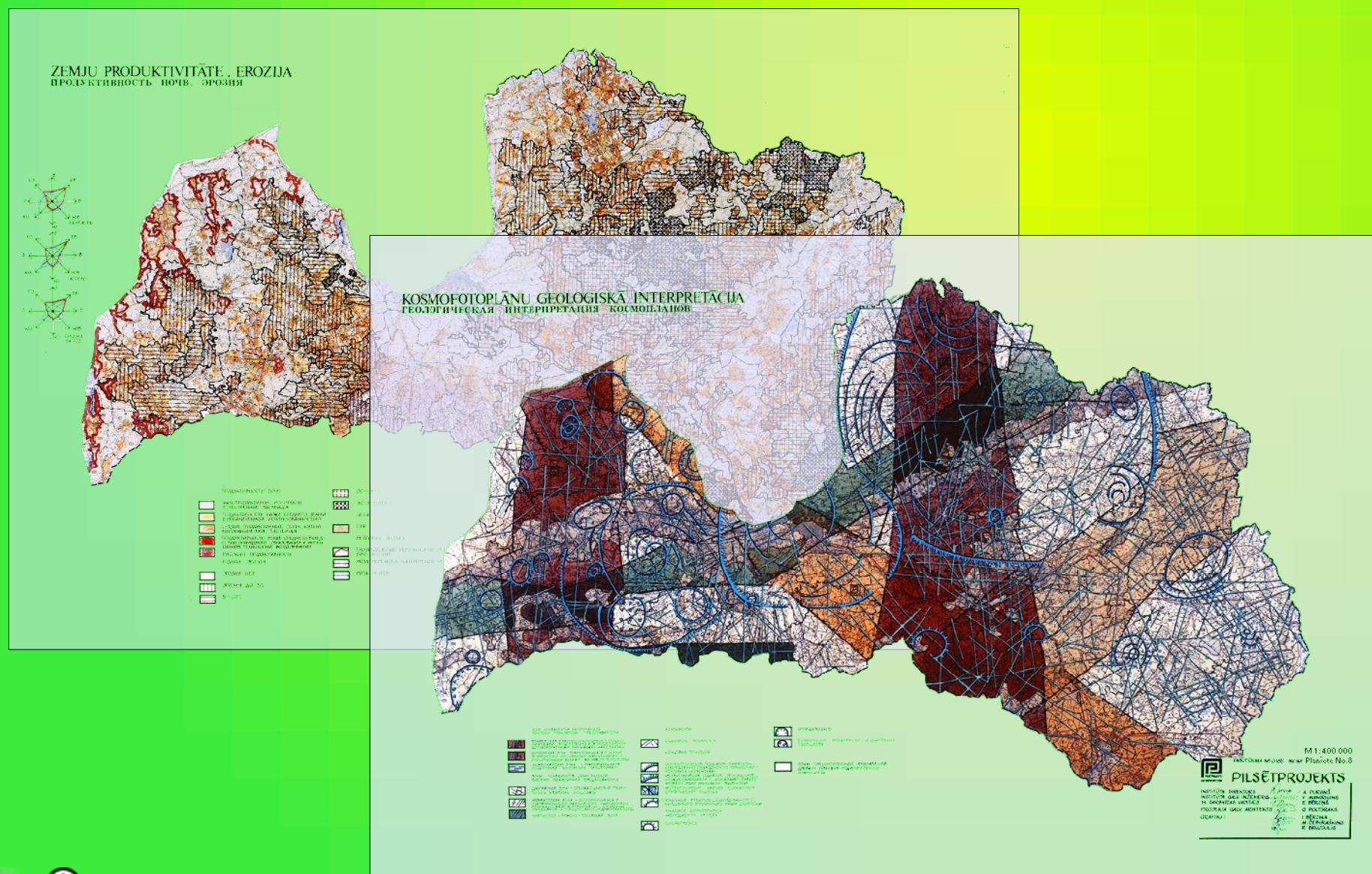
GIS programmatūra

GIS programmatūra

- Bet jāatceras, ka **GIS programmatūra nav GIS**, bet tikai līdzeklis tās izveidei (tāpat kā lineāls ir palīginstruments taisnas līnijas novilkšanai – jāiemācās ar to tikai ir rīkoties).
- GIS nav tikai programmatūra, lai arī dators un programmas ir ļoti būtiska mūsdienu GIS sastāvdaļa.

Dabas aizsardzības teritoriālās kompleksā shēma (ТерКСОП)

Karte datorā

- Elektroniska karte (karte, kas glabājas datora atmiņā) **pati par sevi vēl nav ĢIS** (arī tad ne, ja mēs varam uz tās atlikt kaut kādus mērījumu rezultātus, vai statistiskos rādītājus).
- Ir jābūt iespējai dažādi analizēt šo karti. Metereoloģisko rādītāju vai transporta plūsmas automātiska pierakstīšana un attēlošana kartēs var būt tikai daļa no ĢIS.

GIS dažādās sejas

- Datu bāze
- Karte
- Modelis

1188 uzņēmumu katalogs   Personu katalogs   **Karte**

kronvald bulvaris

meklēt adresi   atslēgvārdos   nosaukumā

Adrešu meklētājs   Administratīvā teritorija

Kronvald bulvāris   Visa Latvija

Atrastas 12 adreses

Kronvalda bulvāris 1	Rīga
Kronvalda bulvāris 1A	Rīga
Kronvalda bulvāris 2	Rīga
Kronvalda bulvāris 2B	Rīga
Kronvalda bulvāris 3	Rīga
Kronvalda bulvāris 4	Rīga
Kronvalda bulvāris 6	Rīga
Kronvalda bulvāris 7A	Rīga
Kronvalda bulvāris 7B	Rīga
Kronvalda bulvāris 8	Rīga

1-10 →

LU Bioloģijas fakultāte
Kronvalda bulvāris 4

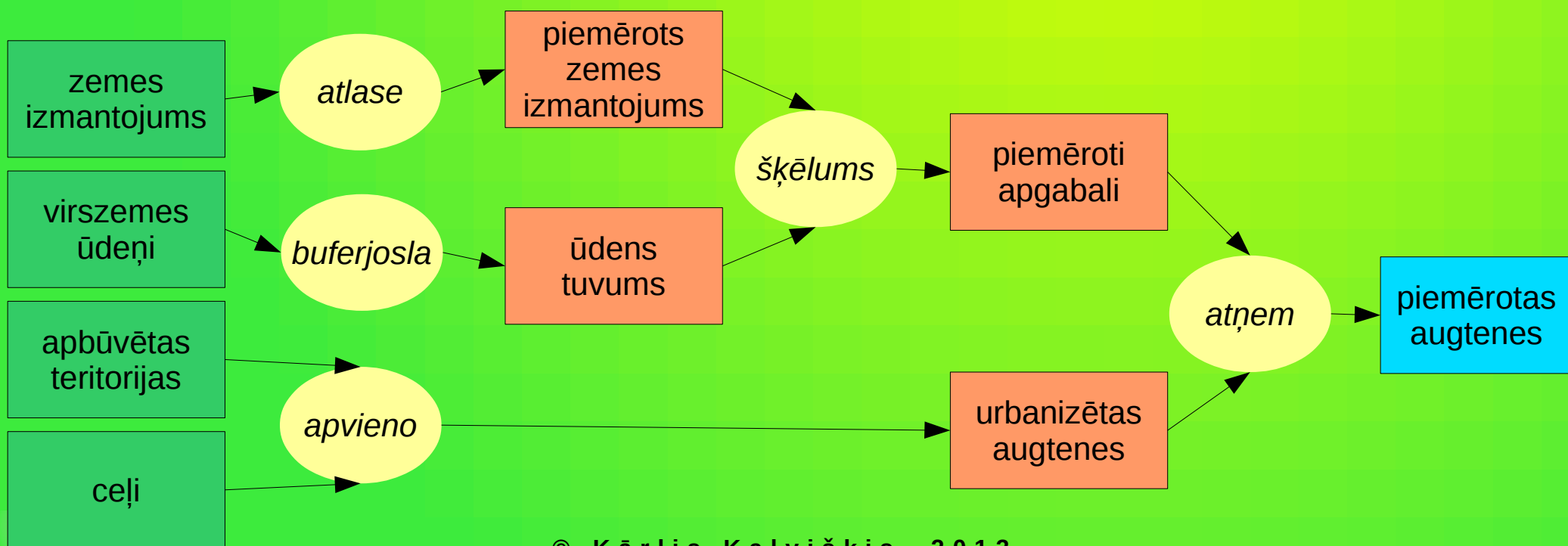
Developed by MapsEngine.com

<http://yp.interinfo.lv/mapsengine/>

GIS dažādās sejas

- Modelis
- Iespējas modelēt dažādas situācijas rodot atbildes uz jautājumiem, kas sākas ar „kas notiktu, ja...”

GIS dažādās sejas

- Mūsdienās būtiska GIS sastāvdaļa ir dažādas multivides tehnoloģijas.

GIS definīcijas

- GIS ir datoru iekārtu, programmatūras un ģeogrāfisko datu kopums, kas paredzēts visdažādāko ģeogrāfiski piesaistītu datu savākšanai, apstrādei, analīzei un attēlošanai (*ESRI*, <http://www.gis.com/whatisgis/index.html>);

GIS definīcijas*

- GIS tehnoloģija ģeogrāfiskai analīzei ir tas pats, kas mikroskops, teleskops un dators citām zinātnēm (R. F. Abler, 1988);
- Ģeogrāfija priekš GIS ir tas pats, kas fizika inženierzinātnei (J. E. Dobson, 1991.).

* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

GIS definīcijas*

- Sistēma to datu savākšanai, uzglabāšanai, pārbaudei, apstrādei, analīzei un attēlošanai, kas ir telpiski saistīti ar zemi (*DoE, 1987.*);
- Jebkuru ar rokām vai ar datoru veiktu darbību kopums, kuras izmanto, lai uzglabātu un apstrādātu ģeogrāfiskos datus (*S. Arnoff, 1989.*);

* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

GIS definīcijas*

- Organizatoriska struktūra, kas sevī ietver datu bāzu, ekspertīžu un nepārtrauktu, ilglaicīgu finansējumu tehnoloģiju (*J. R. Cartter, 1989.*);
- Informācijas tehnoloģija, kas glabā, analizē un parāda gan telpiskus, gan netelpiskus datus (*H. D. Parker, 1988.*);

* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

GIS definīcijas*

- Speciāls informācijas sistēmu gadījums, kad datu bāze sastāv no telpiski izkārtotu pazīmju, darbību vai notikumu novērojumiem, kas apskatāmi kā punkti, līnijas vai laukumi. GIS darbojas ar šiem punktu, līniju un laukumu da-tiem, iegūstot informāciju no datu bāzes (*K. J. Dueker, 1979.*);

* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

GIS definīcijas*

- Datu bāzu sistēma, kur datiem pārsvarā ir telpiska piesaiste. Ar šiem datiem veic virkni darbību, lai uzzinātu datu bāzes telpiskās sakarības (*T. R. Smith, S. Menon, J. L. Starr, J. E. Estes, 1987.*);
- Līdzeklis mēroga, laika un formāta ziņā atšķirīgu telpisko datu apvienošanai, (*J. Starr, J. Estes, 1990.*);

* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

GIS definīcijas*

- Automatizēta darbību virkne, kas nodrošina profesionāļus ar papildiespējām ģeogrāfisko datu glabāšanai, izsaukšanai, apstrādei un parādīšanai (*V. M. Ozemoy, D. R. Smith, A. Sicherman, 1981.*);
- Jaudīgs darbarīku kopums reālās pasaules telpisko datu savākšanai, glabāšanai, izsaukšana, pārveidošanai un atainošanai (*P. A. Burrough, 1986.*);

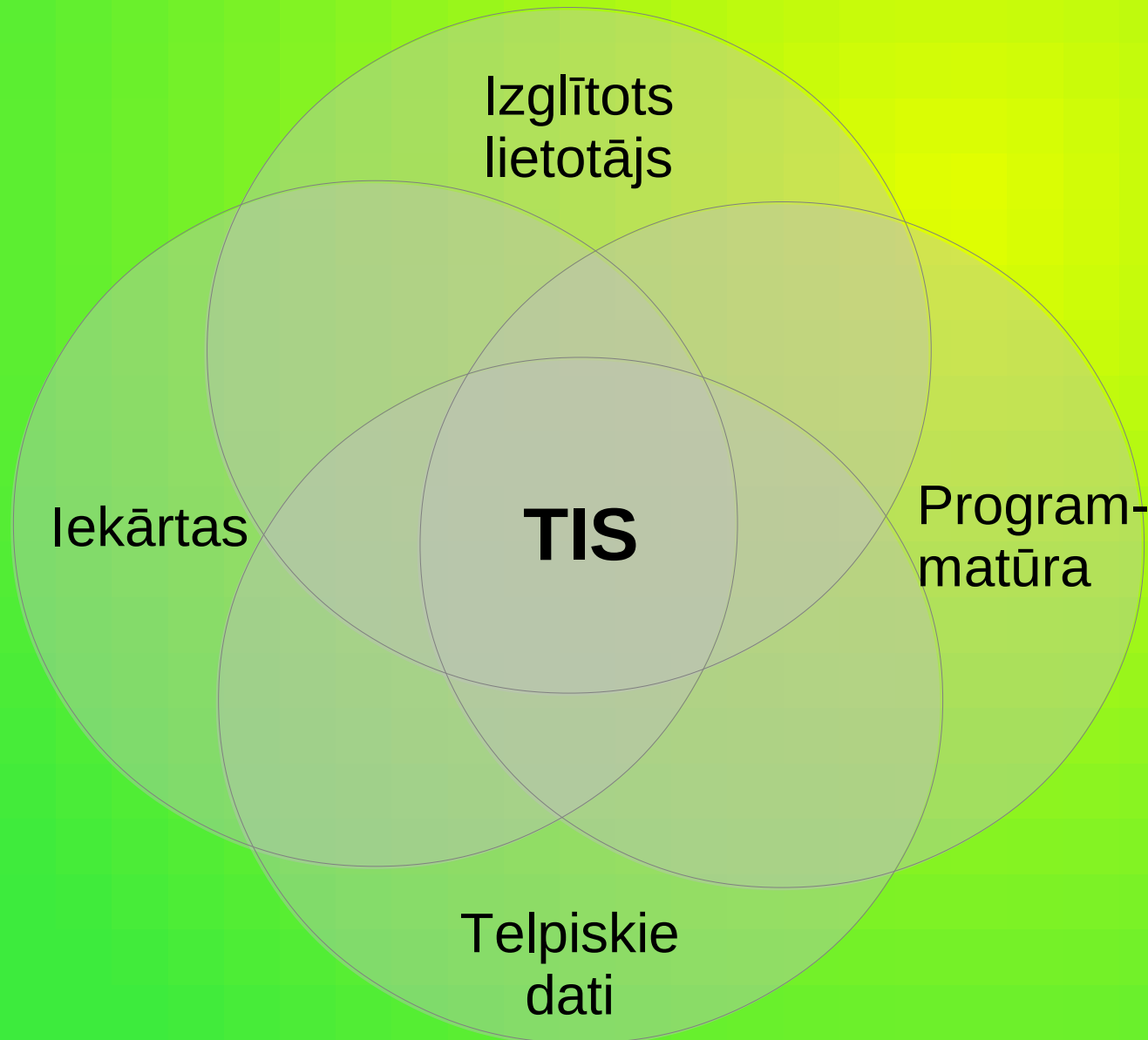
* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

GIS definīcijas*

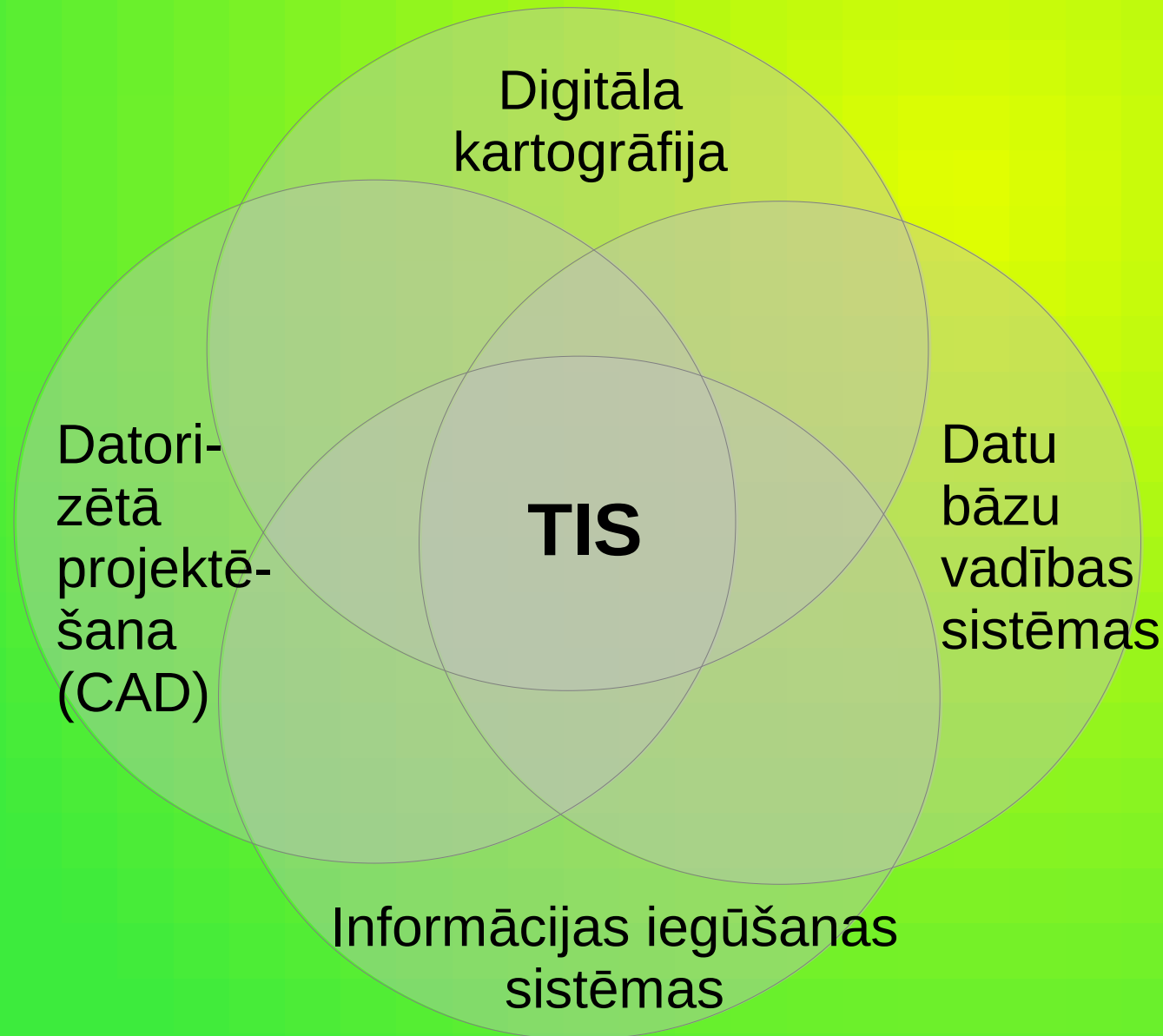
- Sistēma, kas palīdz izdarīt lēmumus problēmu risināšanas vidē, iesaistot telpiska rakstura datus (*D. J. Cowen, 1988*);
- Sistēma, uzlabota ar ģeomodelēšanas spējām (*Koshkariov A. V., Tikunov V. S., Trofimov A. M., 1989*);
- Viens no vadības informācijas sistēmas veidiem, kas atļauj parādīt galveno informāciju karšu veidā (*H. A. Devine, R. C. Field, 1986.*);

* Atlasīti pēc David J. Maguire, Michael F Goodchild, David W Rhind, 1991.
Norādes uz definīciju pirmpublicējumiem meklēt šajā grāmatā.

TIS definīcijas grafisks attēlojums

TIS definīcijas grafisks attēlojums

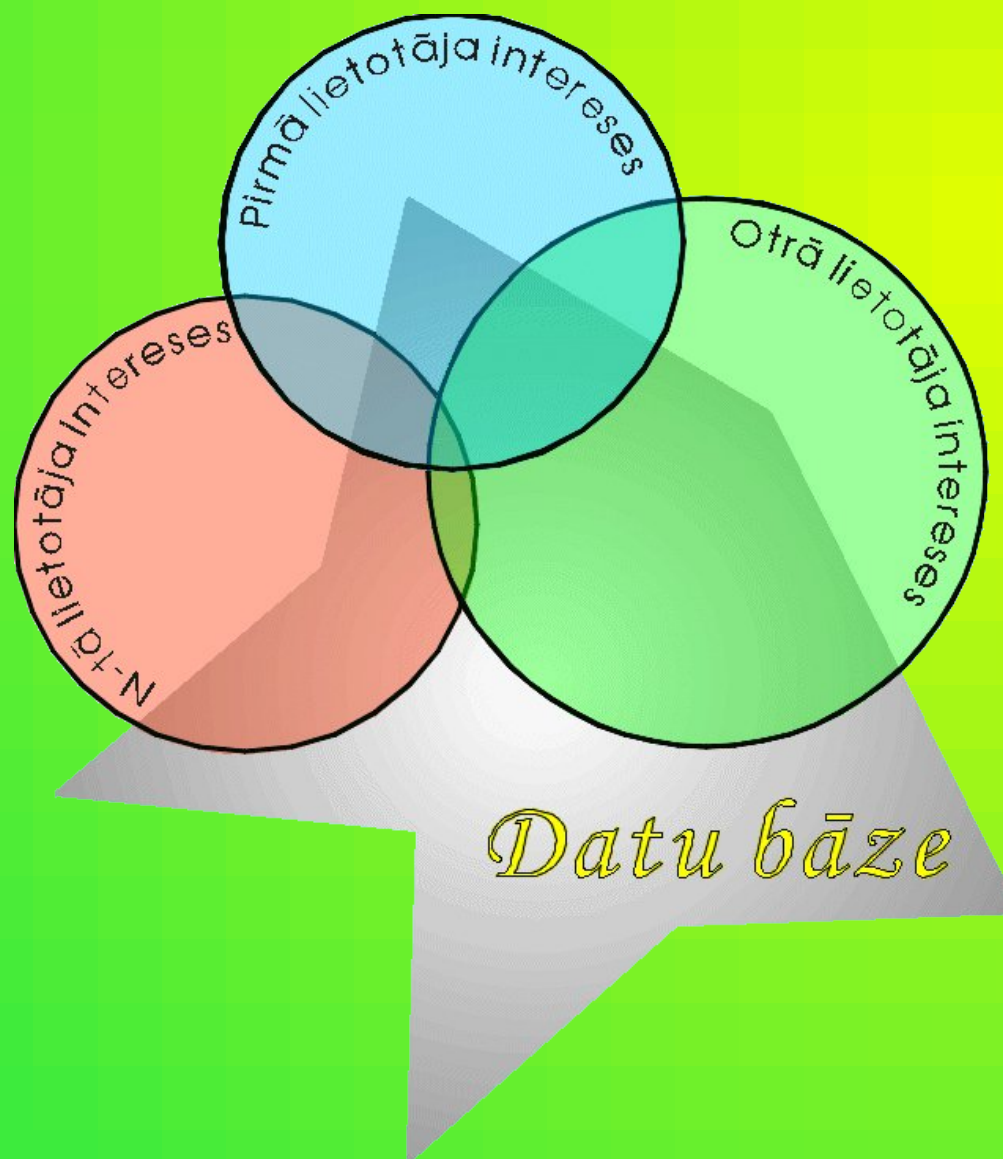
GIS izveides iemesli

- Ļauj izmantotot lielus datu apjomus, kas, no lietotāja skatu punkta, ir viengabalaini, nevis dalīti pa karšu lapām, kā tas ir izmantojot papīra kartes.
- Ātra un ērta piekļūšana informācijai.
- Datu laicīgums, tos viegli „uzsvaidzināt” un papildināt.

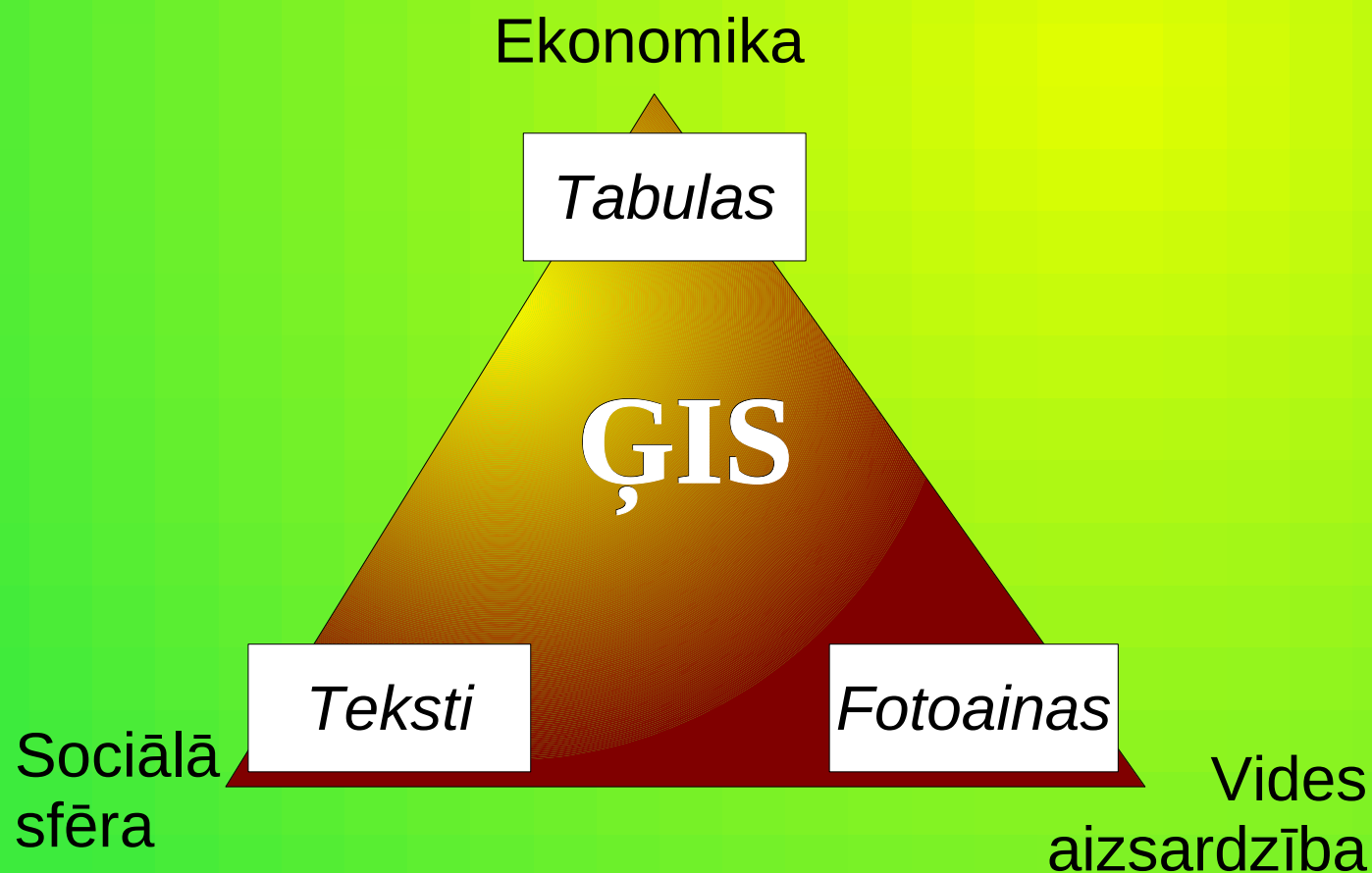
GIS izveides iemesli

- Samazina informācijas atkārtošanos.
- Pieļauj datu apskati no dažādiem redzes punktiem.

Kopīga datu bāzu lietošana

GIS, ka vienojoša sistēma

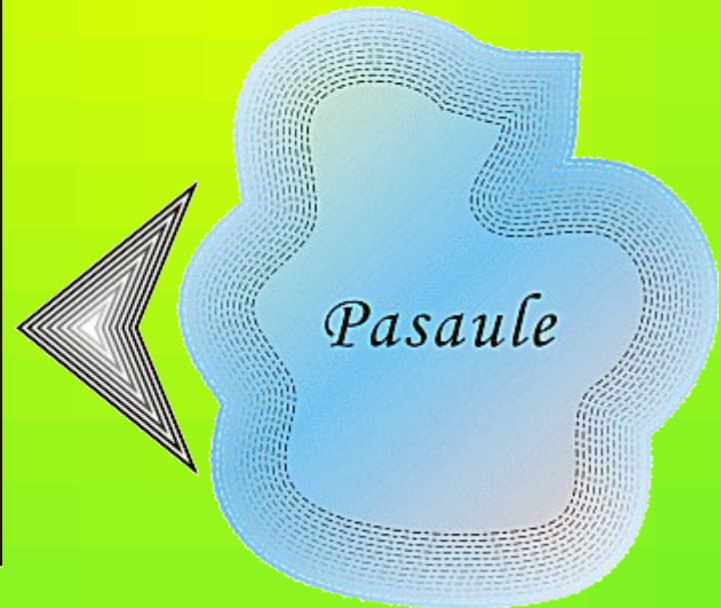

GIS ir sistēma

- Nevar nopirkt gatavu GIS. Var iegādāties tikai vairāk vai mazāk piemērotus rīkus GIS izveidei un lietošanai, kā arī algot vairāk vai mazāk zinošus un protošus darbiniekus.

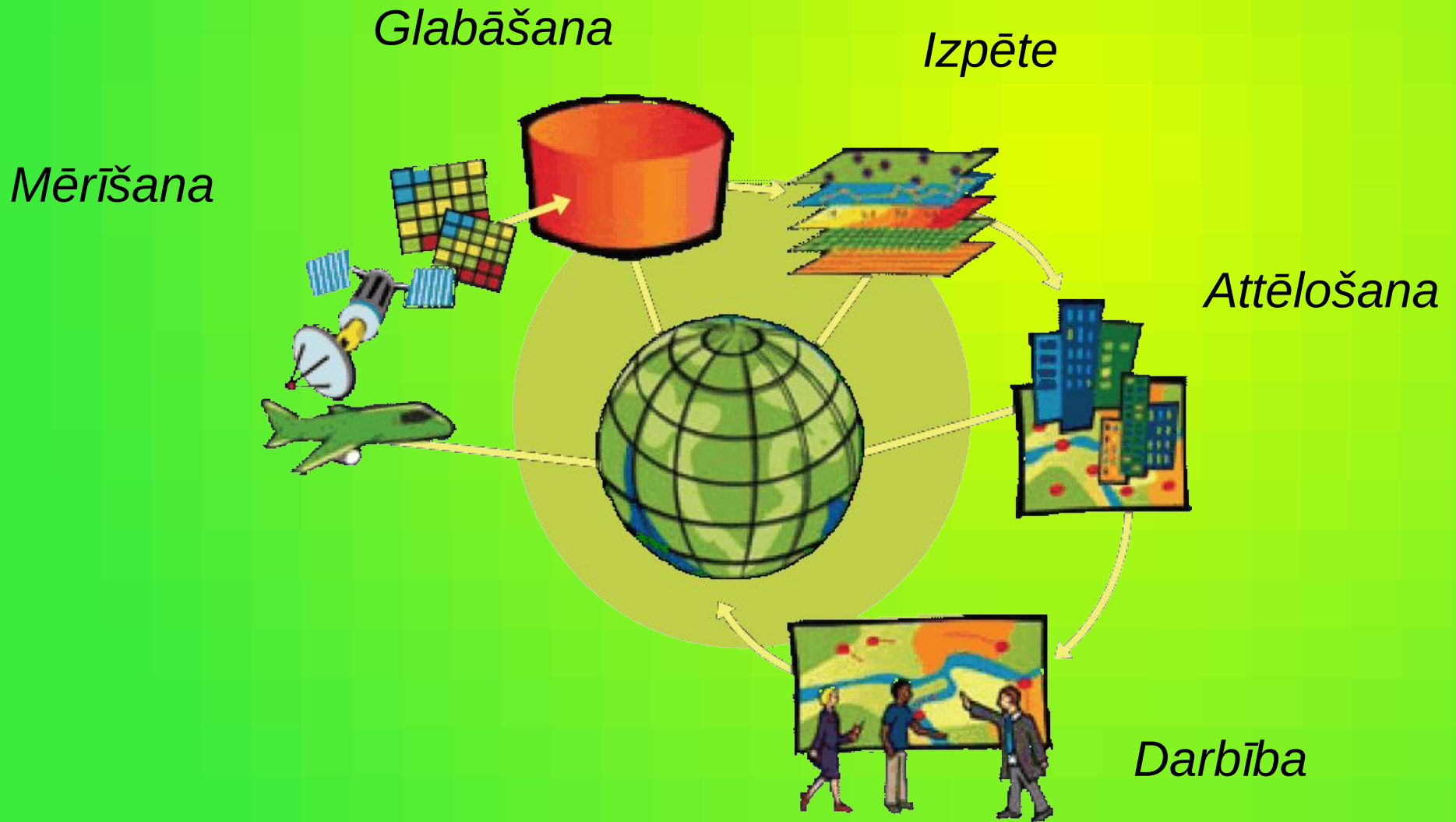
GIS uzbūve

GIS izveide

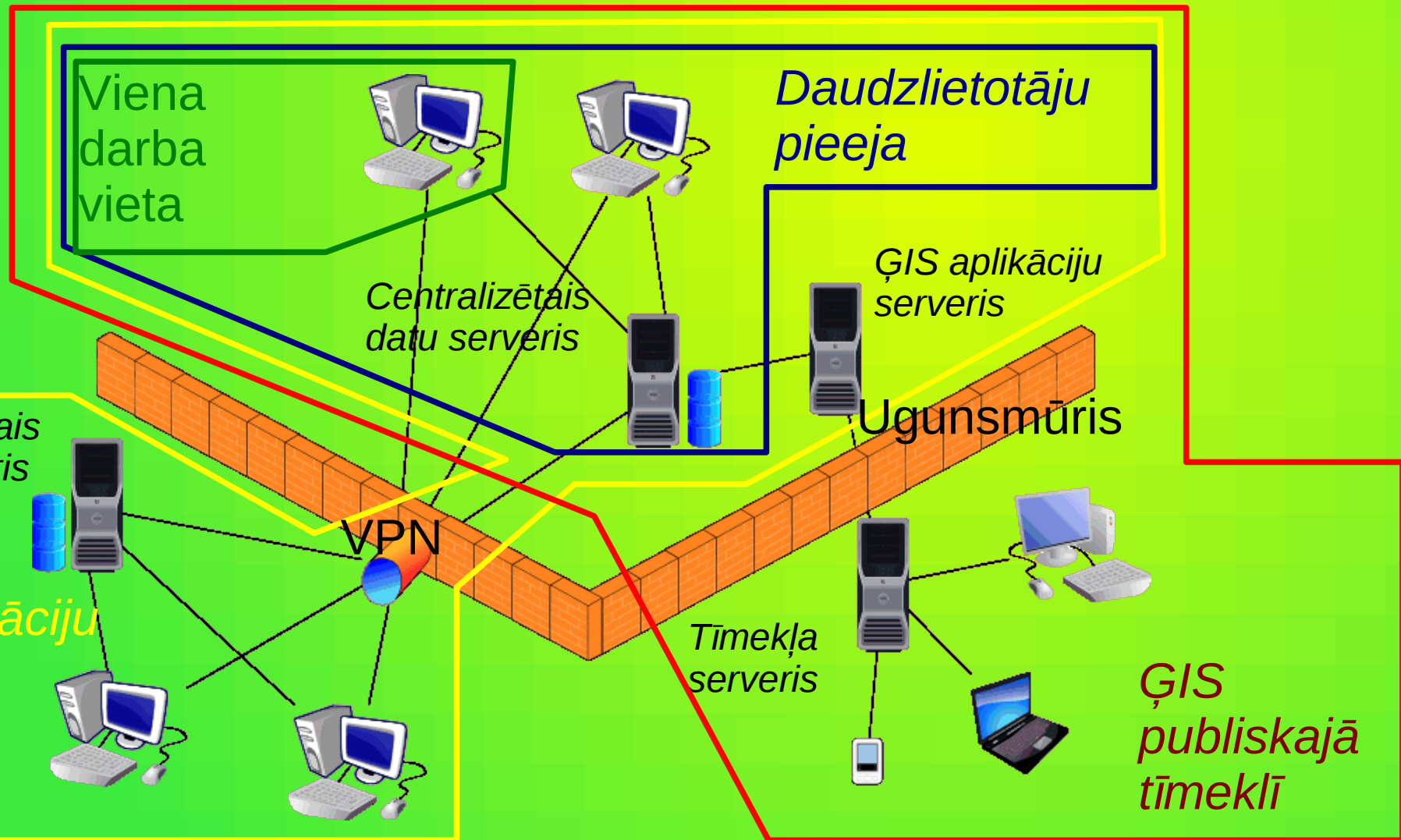

Darbu secība

Jack Dangermond Welcome, EUC 2007, Stockholm

GIS izmantotāji

Telpisko datu digitālā apstrāde Biol2021

Telpiski piesaistītu digitalizētu datu
priekšrocības

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

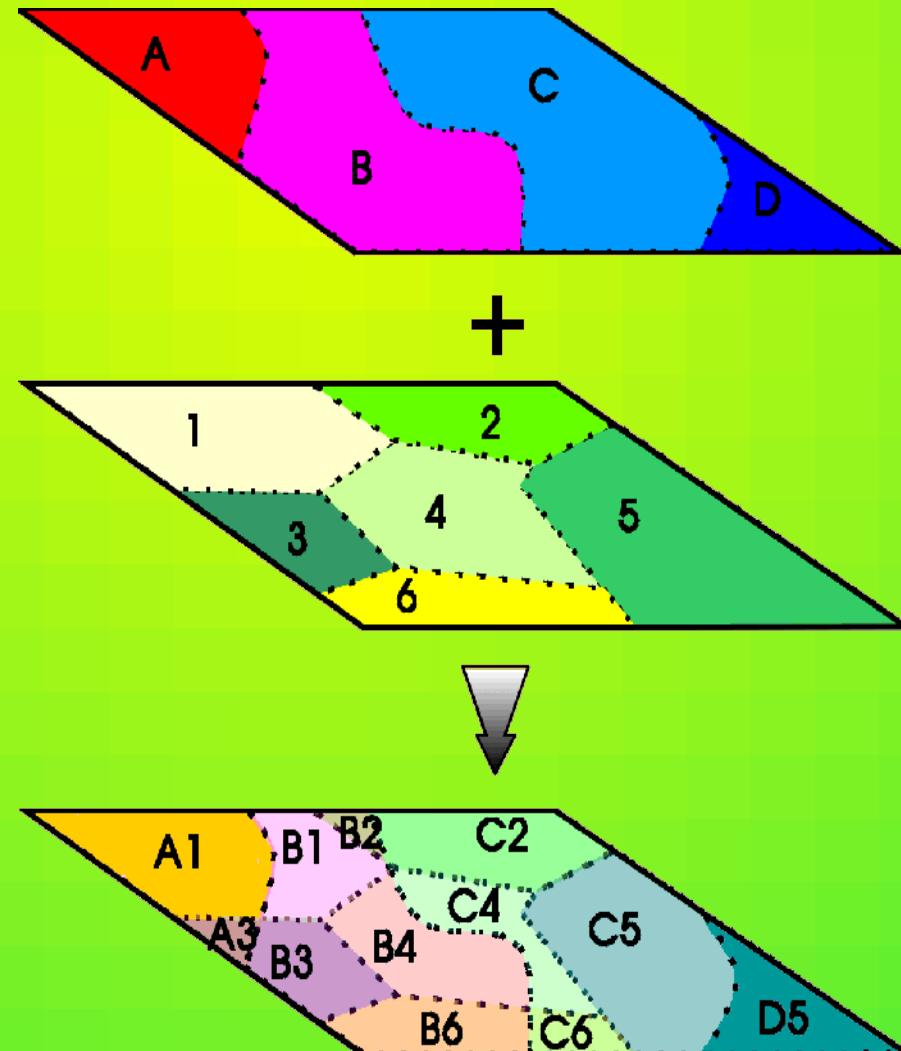

Datorizēta kartogrāfija

- Ko dod datorizēta kartogrāfija.
  - Ļauj ātrāk un vienkāršāk apstrādāt liela apjoma datus.
  - Vieglāk izveidot kvalitatīvi noformētus gala produktus.
- Ko nevar datorizēta kartogrāfija.
  - Nevar aizstāt cilvēka zināšanas un sapratni. Vienkārši spaidot pogas, var iegūt ātru rezultātu, kas, varbūt, vizuāli labi izskatās, bet patiesībā ir nekam nederīga draža.

Ko dod datu telpiskā piesaiste

- Ļauj savstarpēji analizēt datus, kuriem telpiski ir dažādas robežas. Sistēmu nedrīkst ierobežot, iepriekš strikti nosakot kādus datus savstarpēji var analizēt. Datu un informācijas slāņu dažādība ir neparedzama un tikpat neparedzama ir šo slāņu iespējamās saiknes.

Ko dod datu telpiskā piesaiste

- Ļauj rast atbildi uz jautājumiem:
  - kas šeit atrodas (datu bāzes aptauja);
  - kur atrodas mūs interesējošie objekti (meklēšana pēc pazīmes);
  - kādas ir doto objektu telpiskās sakarības (īsākais ceļš, savstarpējā orientācija);
  - kur nokļūšu, ja došos pa šo līniju.

Telpisko datu digitālā apstrāde Biol2021

Telpisko datu apstrādes un analīzes
piemēri

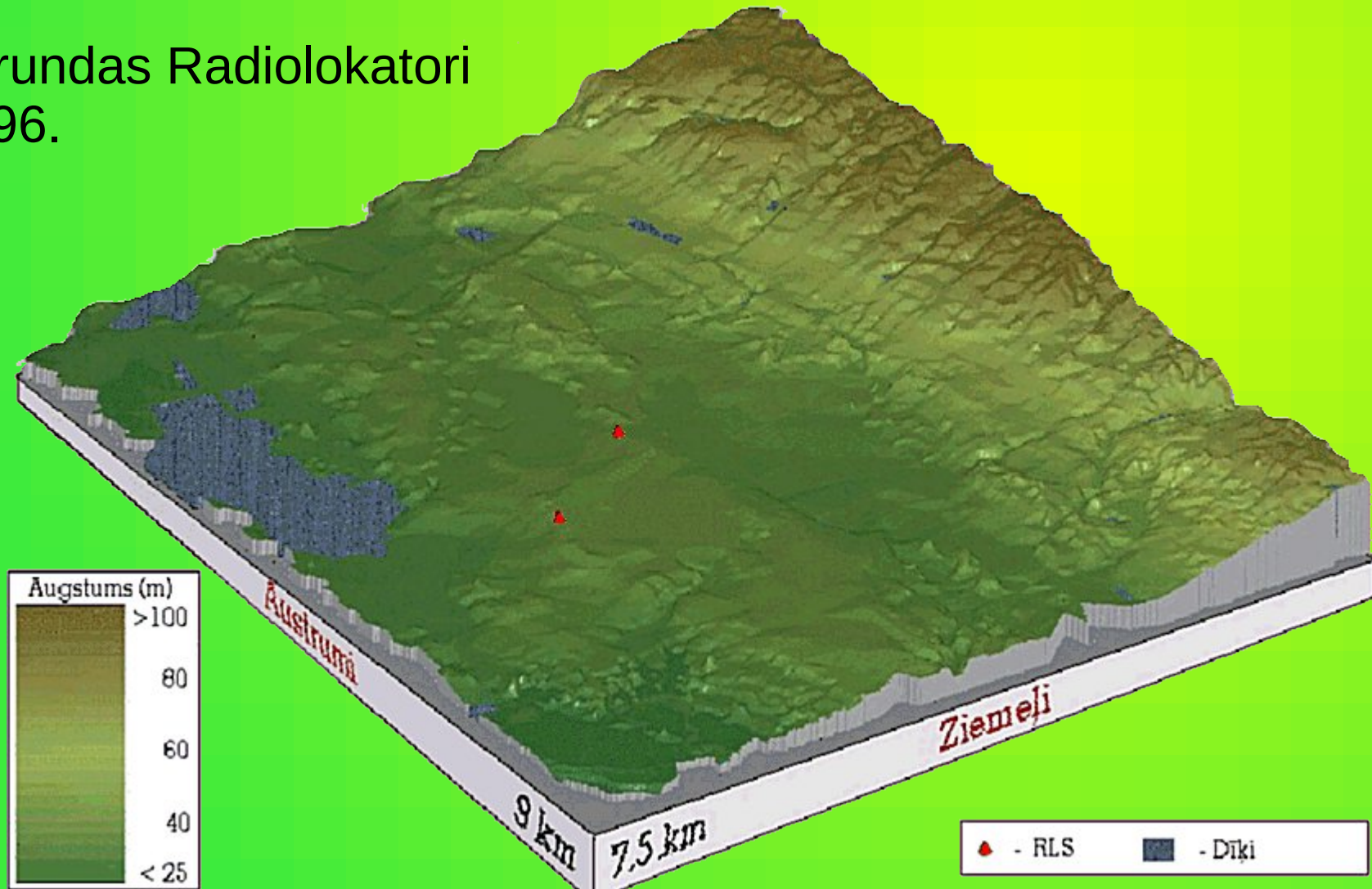

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Reljefa analīze

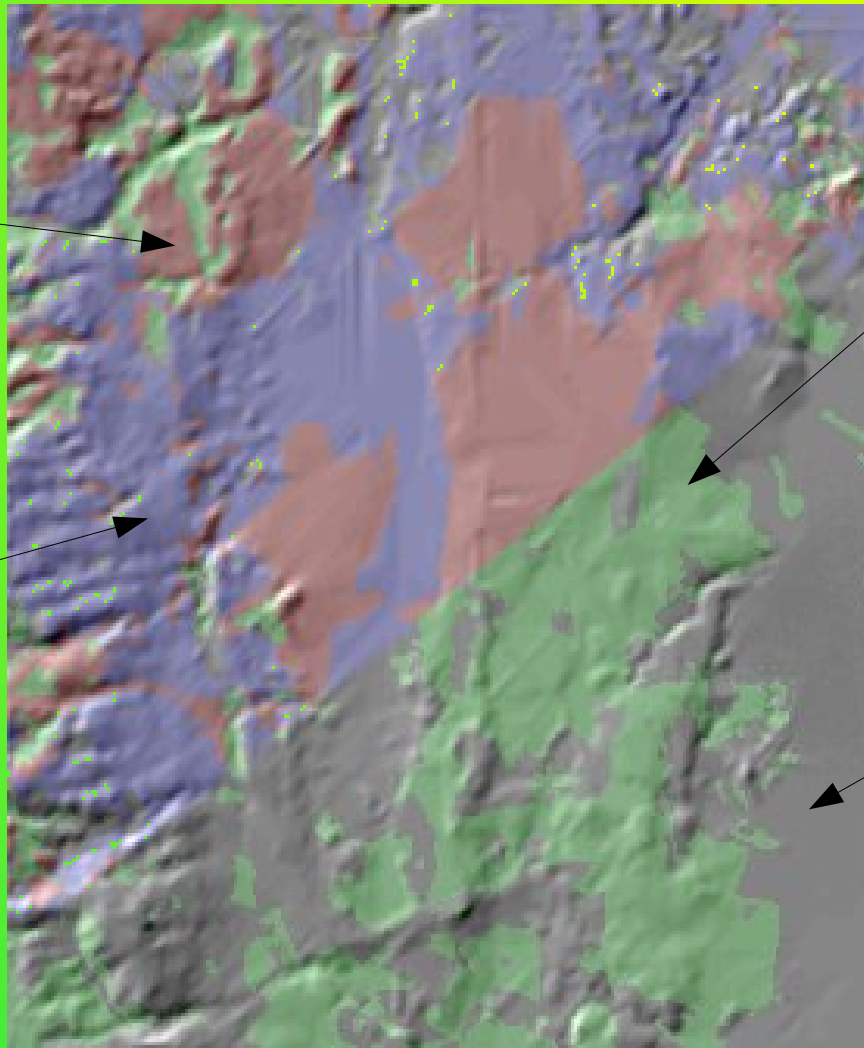
Skrundas Radiolokatori
1996.

Reljefa analīze

Eksponēta
ar mežiem
apklāta
virsmas

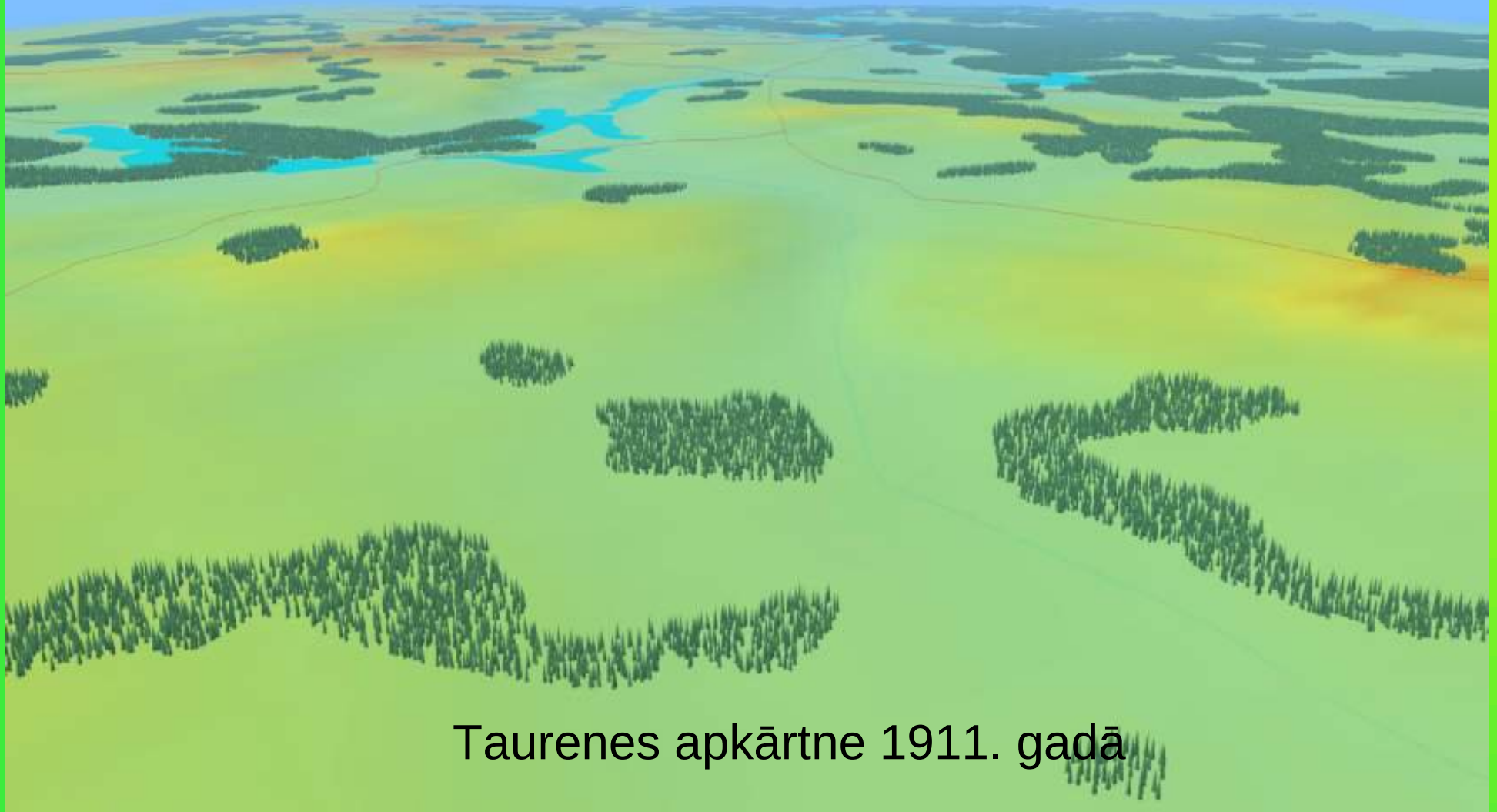
Eksponēta
ar mežiem
neapklāta
virsmas

Neksponēta
ar mežiem
apklāta
virsmas

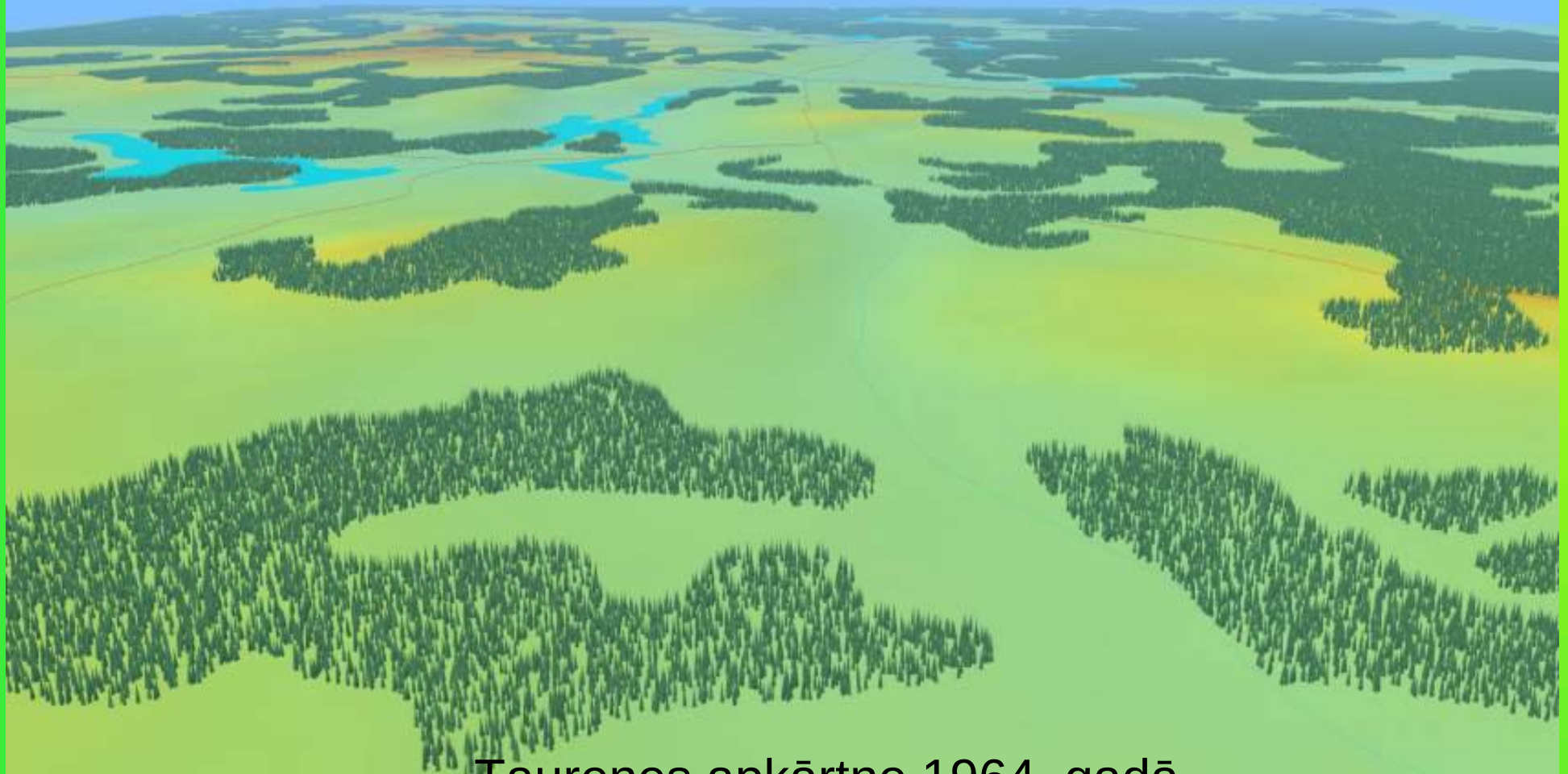
Neksponēta
ar mežiem
neapklāta
virsmas

Senatnīgu ainavu vizualizēšana

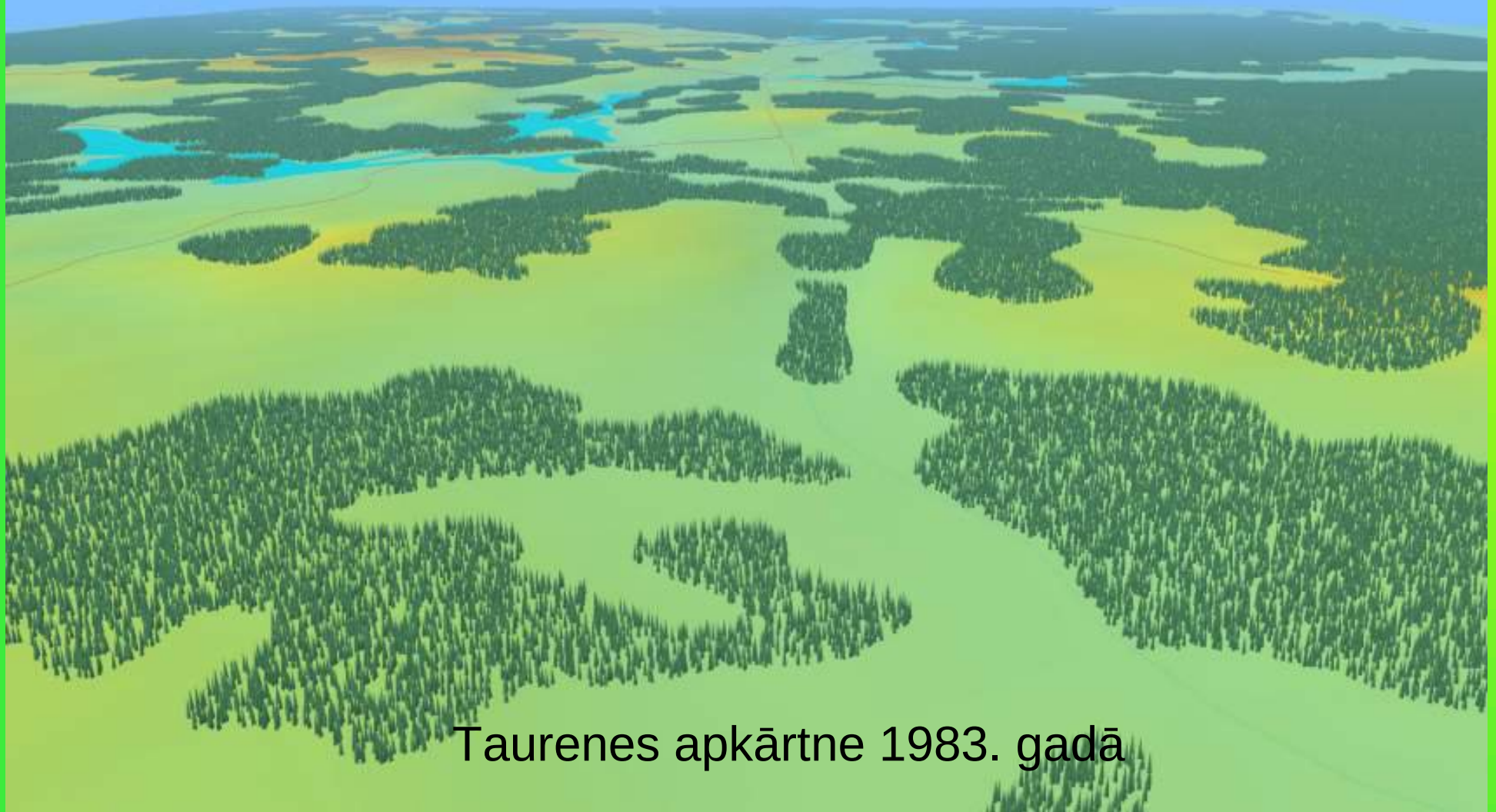
Taurenes apkārtnē 1911. gadā

Senatnīgu ainavu vizualizēšana

Taurenē apkārtnē 1964. gadā

Senatnīgu ainavu vizualizēšana

Taurenes apkārtnē 1983. gadā

Saimons Bells, Oļģerts Nikodemus, 2000.; Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam

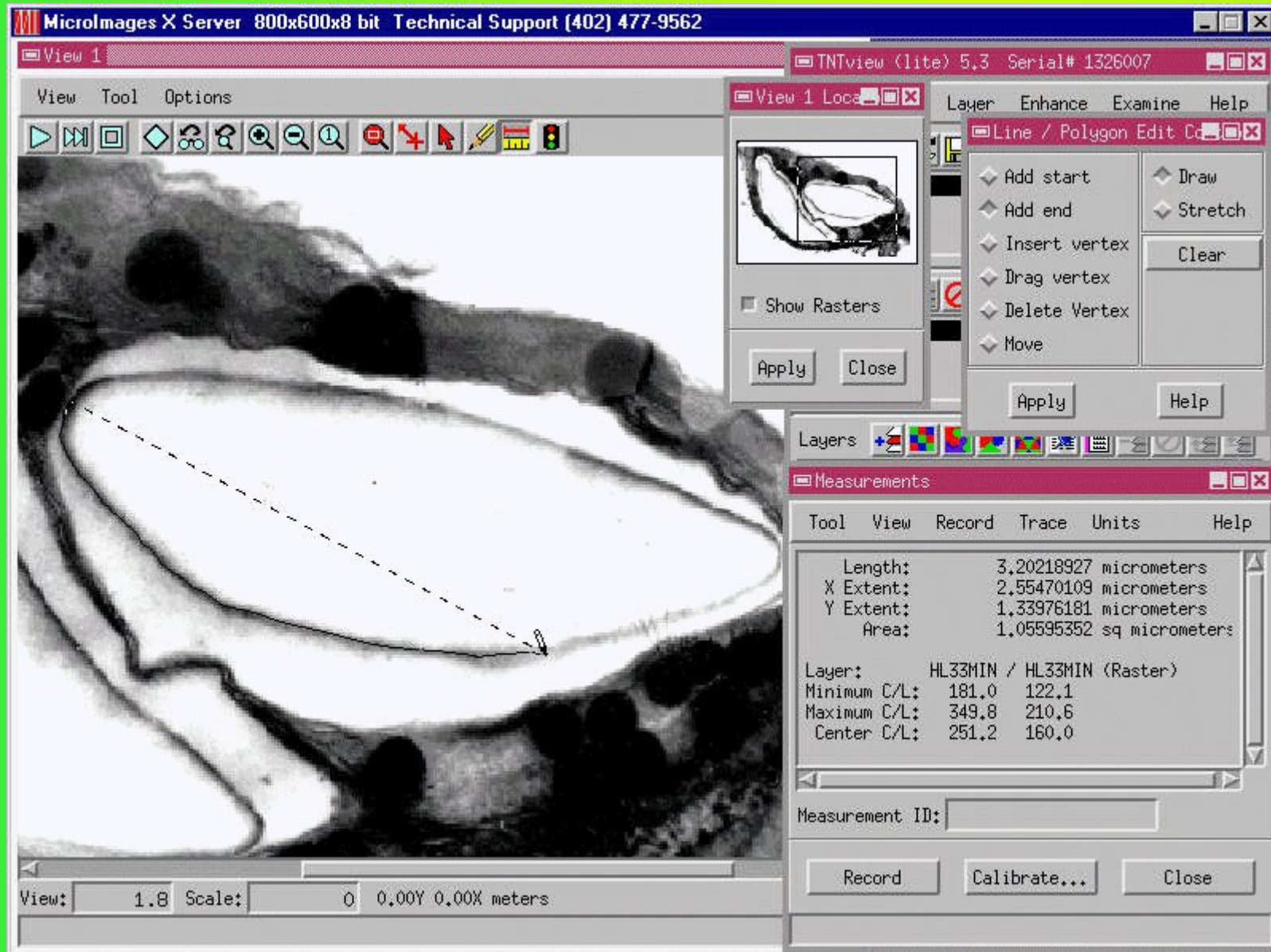
Senatnīgu ainavu vizualizēšana

- Eric Sanderson pictures New York – before the City
  - http://www.ted.com/talks/lang/en/eric_sanderson_pictures_new_york_before_the_city.html

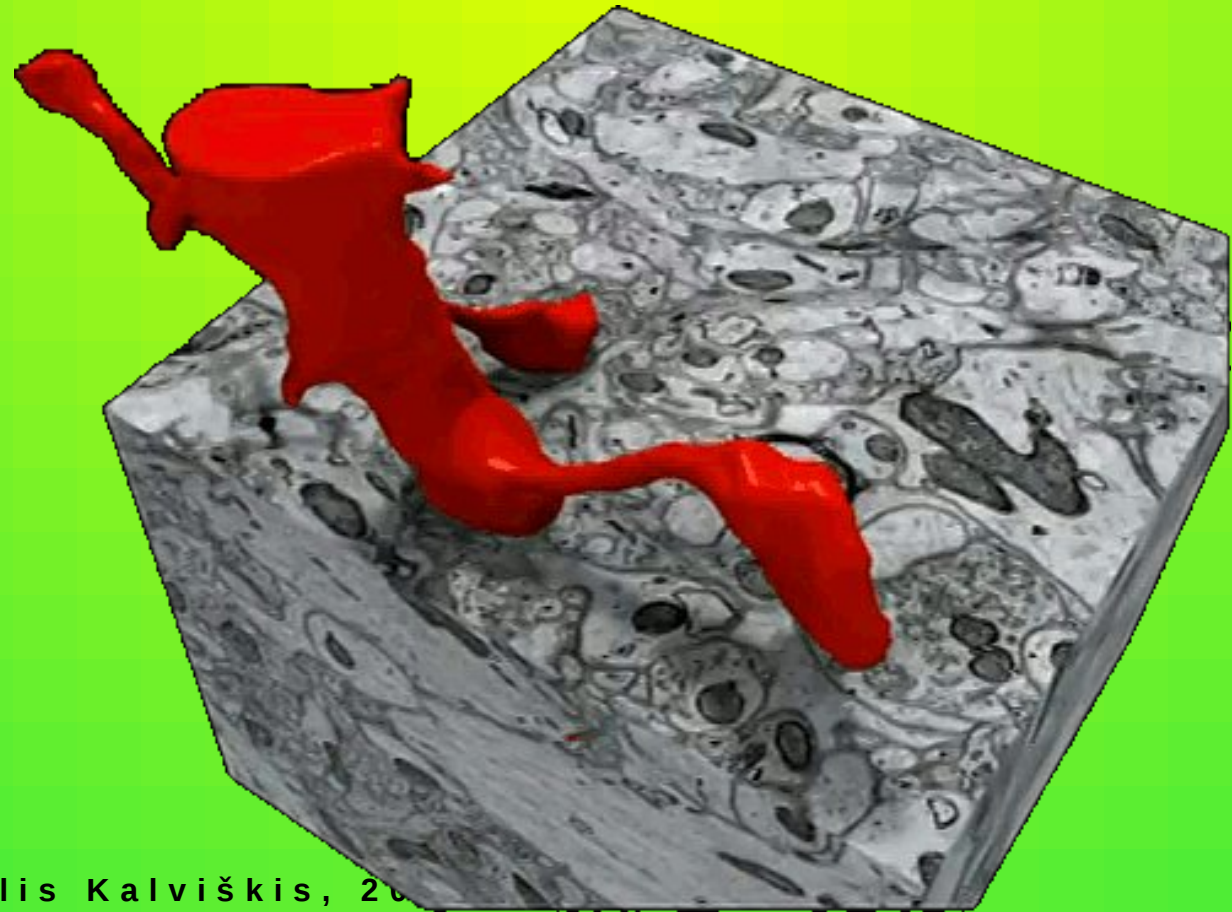

Mikropasaulē

Mikropasaulē

- Sebastian Seung: I am my connectome
  - http://www.ted.com/talks/lang/en/sebastian_seung.html

Telpisko datu digitālā apstrāde

Biol2021

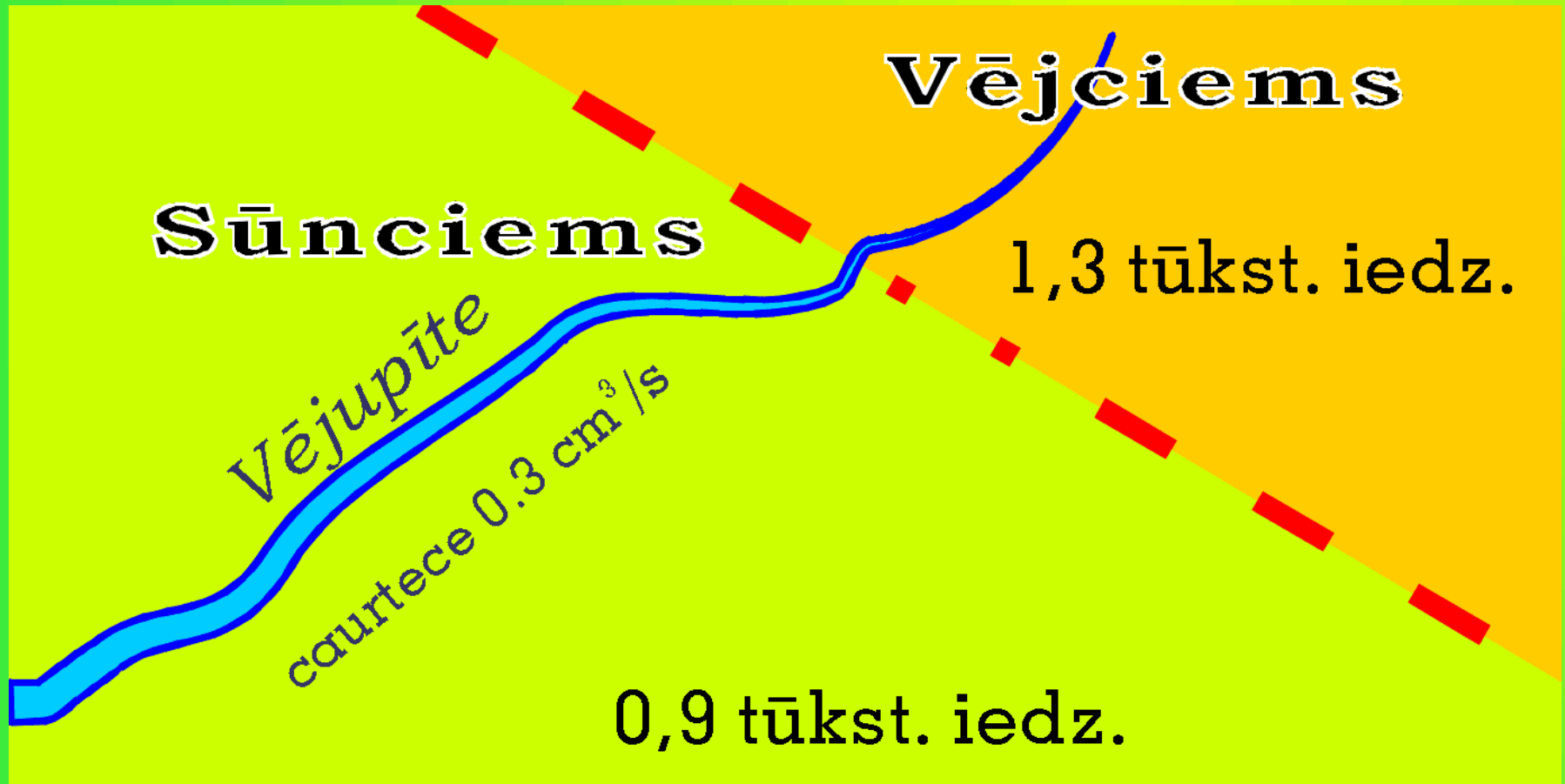
Datu veidi

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Telpiskā un atribūtinformācija

Telpiskā un atribūtinformācija

The screenshot illustrates a GIS application interface for administrative data. The main map shows Latvia with various administrative boundaries. The Limbažu rajons is highlighted with a red hatched pattern. Three windows are open, providing detailed information about the selected region and its municipalities and postal districts.

Info Tool

Rajoni: Limbažu rajons
 kodi: 40

lat_adm

lat_adm Browser

Rajoni	kodi
☐ Bauskas rajons	39
☐ Ogres rajons	50
☒ Limbažu rajons	40
☐ Valmieras rajons	42
☐ Cēsu rajons	41
☐ Valkas rajons	47

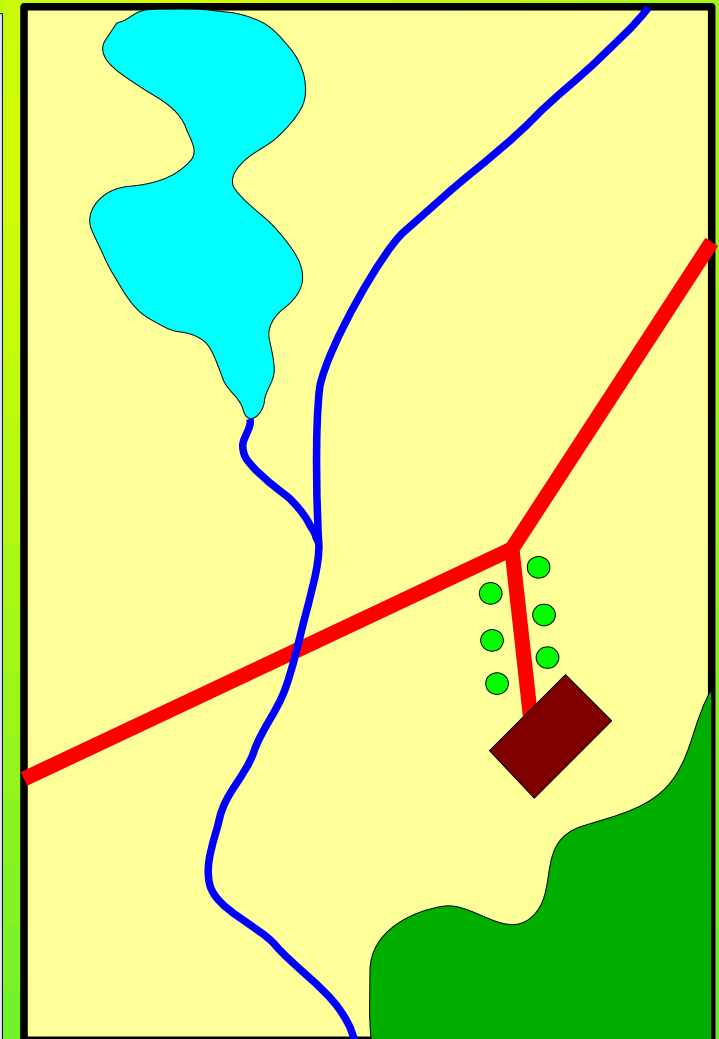
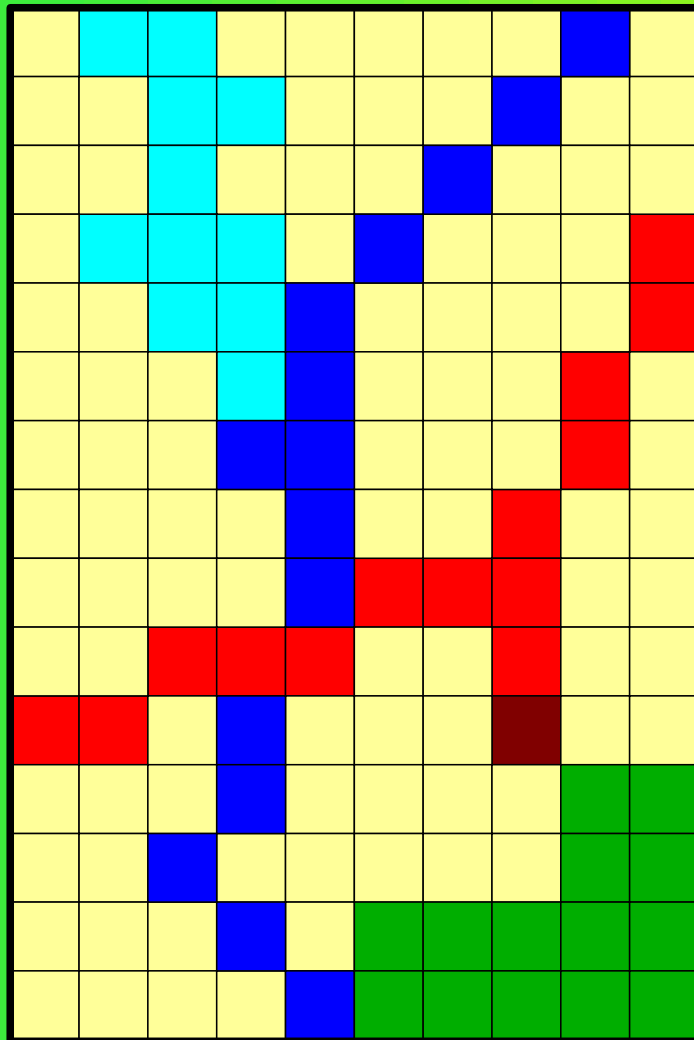
lat_pilv Brow...

Pilsetas
☐ Līgatne
☐ Cēsis
☒ Limbaži
☒ Āloja
☒ Staiņele
☐ Saulkrasti

lat_pilm Bro...

Pasta nodāja	Indekss
☒ Limbaži	LV-4000
☒ p/n Limbaži-1	LV-4001
☒ p/n Āloja	LV-4046
☒ p/n Vidriži	LV-4013
☒ n/n Staiņele	LV-4043

Telpisko datu veidi

Telpisko datu digitālā apstrāde Biol2021

Izmantotā literatūra

Kārlis Kalviškis, LU Bioloģijas fakultāte

Literatūra

- *Tor Bernhardsen*, 2002. **Geographic information systems : an introduction**, 3rd edition. John Wiley & Sons, 448 lpp.; ISBN: 0-471-41968-0
- *Robert Laurin and Derek Thompson*, 1994., **Fundamentals of spatial information systems**, Academic Press, 680. lpp., ISBN: 0-12-438380-7

Literatūra

- *Peter A. Burrough* and *Rachael A. McDonnell*, 2000. (1998.) **Principles of geographical information systems**. Oxford University Press, 346 lpp.;ISBN13: 978-0-19-823365-7; ISBN10: 0-19-823365-5
- *Carol A. Johnston*, 2001. (1998.) **Geographic Information Systems in Ecology (Methods in Ecology)**, Blackwell Science, 239 lpp.;ISBN: 0632038594

Literatūra

- *Longley Paul A., Goodchild Michael F., Maguire David J., Rhind David W. (ed.)*, 1999.; **Geographical information systems (Principles and Applications)** Volume 1. & 2., «Longman», London, 1101 lpp, ISBN: 0-471-32182-6
- *Stephen R. Galati*, 2006.; **Geographic Information Systems Demystified**, Artech House Publishers, 302 lpp.; ISBN: 158053533X , 978-1580535335

Literatūra

- *C. Dana Tomlin, 1990., **Geographic information systems and cartographic modeling**, Prentice-Hall, 249 lpp., ISBN: 0-13-350927-3*
- *Kresse, Wolfgang, Fadaie, Kian; 2004., **ISO Standards for Geographic Information**; XII, 322 p., 137 illus., Hardcover ISBN-10: 3-540-20130-0 ISBN-13: 978-3-540-20130-4*

Papildus izmantotā literatūra

- *Ilmete Z.*, 1989.; **Datu mašīnapstrādes sistēmas projektēšana**, «Zvaigzne», Rīga
- *Maguire David J., Goodchild Michael F, Rhind David W.* (ed.) , 1991.; **Geographical Information Systems (Principles and Applications)** Volume 1. & 2., «Longman», London, 1101 lpp.

Papildus izmantotā literatūra

- *Sileniece G.* (atbildīgā redaktore), 1991.; Enciklopēdiskā vārdnīca 2 sējumos, Latvijas Enciklopēdiskā Redakcija, Rīga
- *Theriault Deivid G.*, 1989.; **An Overview of Geographical Information Systems – The Technology and Its Users**, Technical Paper 2 from Smallworld

Papildus izmantotā literatūra

- *Saimons Bells, Oļģerts Nikodemus, 2000.;*
Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam; Valsts Meža dienests, Rīgā, 75 lpp.;
ISBN 9984-528-782